

Cohortvruchtbaarheid van mannen

Elma Wobma en Mila van Huis

De vruchtbaarheid van mannen verschilt van die van vrouwen. Het aandeel kinderlozen ligt hoger onder mannen, maar mannen die vader zijn hebben gemiddeld meer kinderen dan moeders. Evenals vrouwen hebben opeenvolgende generaties mannen het ouderschap steeds verder uitgesteld.

1. Inleiding

Naar de vruchtbaarheid van mannen en de ontwikkelingen daarin is nog weinig onderzoek gedaan. Studies naar de demografische vruchtbaarheid zijn over het algemeen gericht op vrouwen. Ook de statistieken beperken zich vaak tot vrouwen. Mannen komen meestal alleen in beeld als partners, met kenmerken die de vruchtbaarheid van vrouwen kunnen beïnvloeden.

Het weinige onderzoek dat in Nederland is gedaan naar de vruchtbaarheid van mannen, is voornamelijk gebaseerd op enquêtes en niet op bevolkingsregisters. In het buitenland is dat anders. Zo publiceert het Britse Office for National Statistics sinds 2009 vruchtbaarheidscijfers over mannen, zoals het totaal leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer en de gemiddelde leeftijd bij de geboorte van het eerste kind (Office for National Statistics, 2009). Ook in Noorwegen is er meer aandacht voor de vruchtbaarheid van mannen (Kravdal and Rindfuss 2008, Lappégard and Ronsen 2008). Uit de Noorse studies komt naar voren dat er duidelijke verschillen in vruchtbaarheid zijn tussen mannen en vrouwen. Veel ontwikkelingen in de vruchtbaarheid van vrouwen zijn uiteraard sterk gerelateerd aan die van mannen. De leeftijd bij de geboorte van het eerste kind is bij zowel vrouwen als mannen de laatste decennia toegenomen. En omdat mannen gemiddeld enkele jaren ouder zijn dan hun partner, is de gemiddelde leeftijd van mannen bij de geboorte van hun eerste kind ook hoger dan die van vrouwen. Niet alle vruchtbaarheidsmaten zijn gelijk voor mannen en vrouwen. Er blijven bijvoorbeeld meer mannen dan vrouwen kinderloos (Van Huis, 2009).

Dit artikel beschrijft de vruchtbaarheid van mannen die in verschillende perioden zijn geboren: welk aandeel is vader geworden, op welke leeftijd en van hoeveel kinderen? Hierbij komen de ontwikkelingen van verschillende geboortegeneraties aan de orde. Ook wordt ingegaan op de vergelijking met de vruchtbaarheidsmaten van vrouwen. In eerdere artikelen in *Bevolkingstrends* is de vruchtbaarheid van vrouwen al uitvoerig beschreven (Van Agtmaal-Wobma & Van Huis, 2008; De Graaf, 2008).

2. Methode

De bekendste vruchtbaarheidsmaat – die in Nederland vooralsnog alleen voor vrouwen bekend is – is het totaal leeftijdsspecifiek vruchtbaarheidscijfer (TFR). Op basis van de vruchtbaarheidsgegevens voor een kalenderjaar kan met deze maat worden uitgedrukt hoeveel kinderen een vrouw gemiddeld krijgt als de in dat jaar waargenomen leef-

tijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers gedurende haar leven zouden gelden. Wanneer het vruchtbaarheidsgedrag weinig fluctuaties van jaar op jaar laat zien, geeft de TFR een goede globale beschrijving van de ontwikkelingen in de vruchtbaarheid. Als er veel inhaal of uitstel plaatsvindt, dan geeft de TFR een vertekend beeld (Garssen en Nicolaas, 2006).

De vruchtbaarheidscijfers in dit artikel zijn berekend met cohortgegevens. Voor mannen en vrouwen geboren in een bepaald jaar is nagegaan hoeveel kinderen ze in de loop van hun leven hebben gekregen. Een nadeel van deze benadering is dat het vruchtbaarheidsgedrag van jonge mannen en vrouwen slechts gedeeltelijk kan worden onderzocht, omdat de gegevens nog niet volledig zijn.

Voor het berekenen van de cohortvruchtbaarheidscijfers zijn de gegevens gebruikt van alle Nederlandse mannen die zijn geboren tussen 1945 en 1979. De cohortvruchtbaarheid is berekend door het aantal kinderen van wie deze mannen vader zijn te delen door het aantal mannen dat in het cohort is geboren. Deze cijfers komen uit de structuurtelling van 1 januari 2009 uit de Gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA). Op die datum stonden er 4,1 miljoen mannen uit de geboortecohorten 1945 tot en met 1979 in het GBA geregistreerd. Deze cohorten zijn ingedeeld in vijfjaarsgroepen met 500 tot 650 duizend mannen.

De gegevens van vrouwen zijn gebaseerd op de structuurtelling van 1 januari 2007 (Van Agtmaal-Wobma & Van Huis, 2008). De ruim 4 miljoen vrouwen die zijn geboren in de periode 1945–1979 zijn ingedeeld in vijfjaarsgroepen met 490 duizend tot 640 duizend vrouwen.

Bij het vergelijken van vruchtbaarheid tussen mannen en vrouwen moet rekening worden gehouden met twee zaken. Ten eerste zijn de gegevens van de moeder bij de geboorte van een kind altijd bekend, terwijl die van de vader soms ontbreken. Dit komt echter bij minder dan 5 procent van de kinderen voor. Veel effect op de vruchtbaarheidscijfers heeft het ontbreken van deze vaders niet. Een ander punt is dat de periode waarin vrouwen kinderen kunnen krijgen korter is dan die voor mannen. Er zijn bijna geen vrouwen die na hun 49^e nog een kind krijgen. Daarentegen had ongeveer 1 procent van de kinderen die in 2008 zijn geboren een vader die ouder was dan 49. Bij vrouwen wordt meestal de vruchtbaarheidsperiode 15 tot 49 jaar aangehouden. Bij mannen kan deze periode worden uitgebreid tot 64 jaar. Dat betekent dat alleen voor mannen uit het cohort 1945–1949, die op 1 januari 2009 tussen de 59 en 63 jaar oud waren, de vruchtbaarheid zo goed als compleet is.

Achtergrondinformatie over gemaakte keuzen over het krijgen van kinderen is gebaseerd op het Onderzoek Gezinsvorming (OG) van 2008. Dit onderzoek, dat eens in de vijf jaar wordt gehouden, heeft als doel informatie te verzamelen over het verloop van de relatie- en gezinsvorming in Nederland en achtergronden daarvan. Aan het OG 2008 hebben 3,8 duizend mannen en 4,0 duizend vrouwen tussen de 18 en 62 jaar deelgenomen.

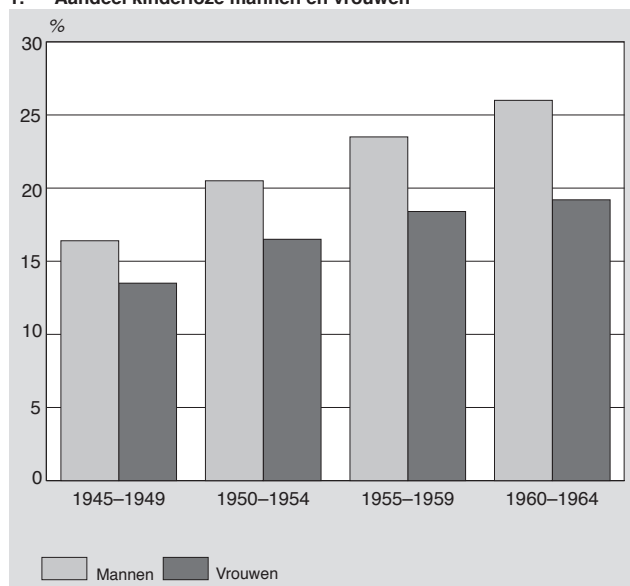
3. Resultaten

3.1 Kinderloosheid

In alle generaties is een groter aandeel mannen dan vrouwen kinderloos gebleven. Bovendien is het aandeel kinderlozen over de generaties toegenomen. Deze toename is bij mannen sterker dan bij vrouwen.

Van de mannen uit het oudste cohort (1945–1949) is 16 procent kinderloos gebleven, tegen 14 procent van de vrouwen (*grafiek 1*). Van het cohort 1960–1964 is 26 procent van de mannen geen vader geworden en bleef 19 procent van de vrouwen kinderloos. Op 1 januari 2009 waren mannen uit dit cohort tussen de 44 en 48 jaar oud. Anders dan bij vrouwen is hun vruchtbaarheid nog niet voltooid. Hierdoor zal bij de mannen uit dit cohort de kinderloosheid naar verwachting iets lager worden.

1. Aandeel kinderloze mannen en vrouwen

De hogere kinderloosheid van mannen komt onder meer doordat mannen vaker dan vrouwen geen partner hebben. Het aandeel alleenwonende mannen is veel hoger dan het aandeel alleenwonende vrouwen. Ook is het percentage nooit gehuwden onder alleenstaande mannen veel hoger dan onder vrouwen (De Graaf en Loozen, 2006). Een andere verklaring is dat een deel van de vaders kinderen heeft bij twee vrouwen. Uit onderzoek in Noorwegen blijkt dat 13 procent van de vaders die in het begin van de jaren zestig zijn geboren kinderen bij meer dan één vrouw had (Lappegård et al. 2008). In het cohort 1962 is 20,5 procent van de Noorse mannen op 45-jarige leeftijd nog kinderloos, tegen 12 procent van de vrouwen. Dit zijn weliswaar lagere aandelen dan in Nederland, maar toch blijkt dat ook in Noorwegen meer mannen dan vrouwen kinderloos zijn (Statistics Norway, 2008).

Bij de toename van kinderloosheid hebben maatschappelijke veranderingen een belangrijke rol gespeeld. Vader of moeder worden is een steeds minder vanzelfsprekende fase in de levensloop geworden. Normen en waarden zijn veranderd, anticonceptie is toegankelijker geworden. Vrouwen zijn vaker een opleiding gaan volgen en gaan werken, waardoor zij het krijgen van kinderen verder hebben uitge-

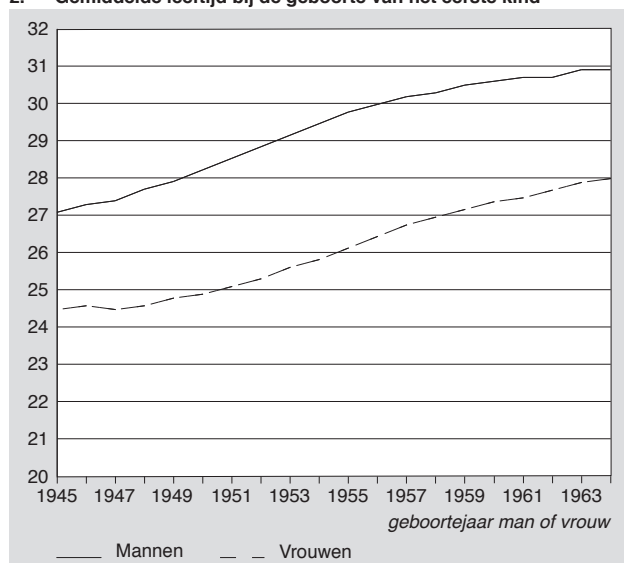
steld. Uitstel kan uiteindelijk tot afstel leiden. Maar kinderloosheid is lang niet altijd een vrijwillige keuze: iets meer dan de helft van de kinderloze vrouwen is vrijwillig kinderloos.

De beperking van de vrijheid die het hebben van kinderen met zich meebrengt is vaak de reden om maar geen kinderen te nemen. Van de in 2008 in het Onderzoek Gezinsvorming ondervraagde kinderloze mannen en vrouwen noemde 40 procent dit een belangrijke reden. Bijna een kwart van de vrijwillig kinderloze vrouwen geeft als reden dat de combinatie van kinderen krijgen en werken te moeilijk is. Mannen noemen deze reden minder vaak (Van Huis, 2009).

3.2 Leeftijd bij de geboorte van het eerste kind

Mannen hebben het vaderschap in de loop der tijd steeds meer uitgesteld. De gemiddelde leeftijd waarop mannen voor het eerst vader worden is gestegen van gemiddeld 27,0 jaar in cohort 1945 tot 30,7 jaar in cohort 1964. Vrouwen uit deze geboortejaren zijn op gemiddeld 24,6-jarige en 28,0-jarige leeftijd moeder geworden. Het uitstellen van ouderschap is dus bij beide geslachten te zien. Het meeste uitstel heeft in de geboortegeneraties 1950–1959 plaatsgevonden. Toen deze generaties in de jaren zeventig toewaren aan het ouderschap, werd uitstel gemakkelijker door de introductie van de anticonceptiepil.

2. Gemiddelde leeftijd bij de geboorte van het eerste kind

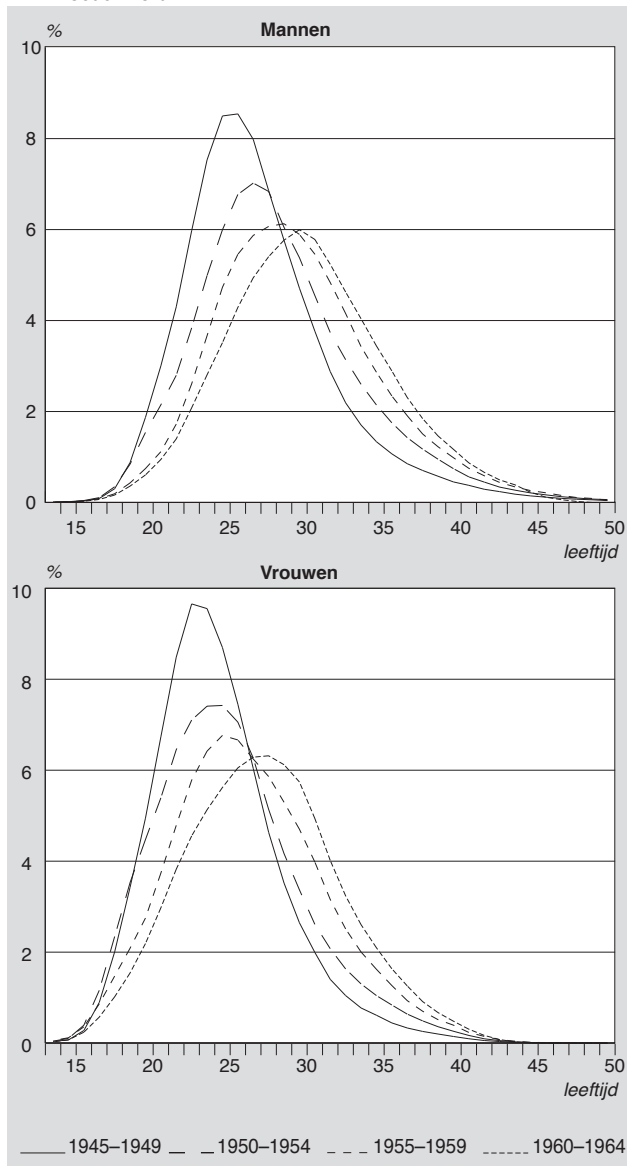
Bron: CBS.

Niet alleen zijn mannen en vrouwen op gemiddeld steeds latere leeftijd ouders geworden, tegelijkertijd is de spreiding rond de gemiddelde leeftijden van het ouderschap toegenomen. Dit is goed te zien in *grafiek 3*, waar de curves met elke generatie naar rechts opschuiven maar ook vlakker worden. Het aandeel jonge mannen dat vader wordt is in elke opeenvolgende generatie lager geworden; het aandeel mannen dat met 30 jaar of ouder vader werd juist hoger.

Bij vrouwen is dit patroon van uitstel per generatie nog sterker. Het uitstel van het ouderschap wordt op hogere leeftijden ingehaald. De verklaring hiervoor ligt deels in de de-standaardisering van de levensloop: het patroon van trouwen en direct kinderen krijgen is veel minder gebruikte-

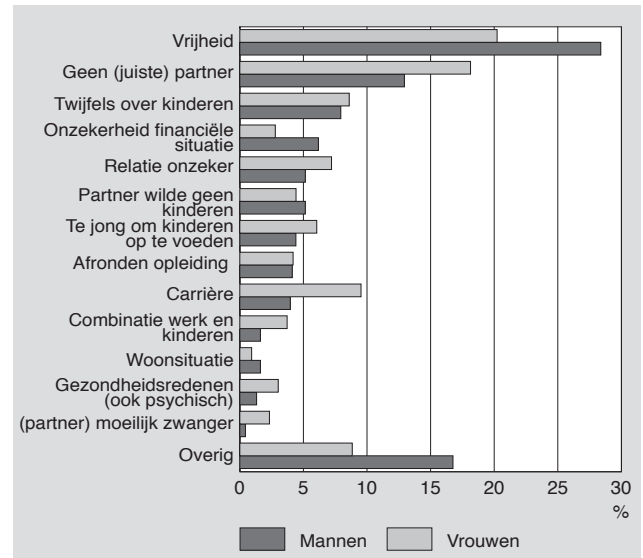
lijk geworden. De grotere spreiding heeft ook te maken met bijvoorbeeld verschillen in opleidingsniveau. Hoogopgeleide vrouwen worden veel later moeder dan laagopgeleide vrouwen (Van Agtmaal-Wobma en Van Huis, 2008).

3. Aandeel personen dat voor het eerst vader respectievelijk moeder wordt

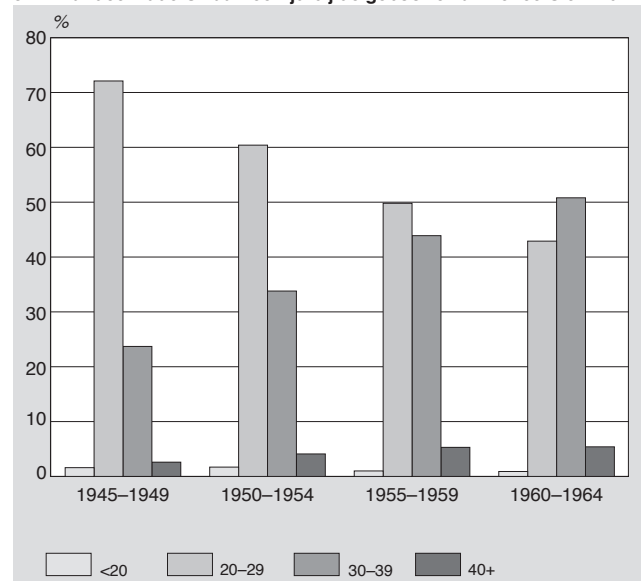
Zowel mannen als vrouwen die het krijgen van kinderen hebben uitgesteld tot na hun 30^e deden dat vaak omdat ze het belangrijk vonden eerst van hun vrijheid te genieten. In 2008 gaf 20 procent van de vrouwen en 28 procent van de mannen dit als reden aan (Van Huis, 2009). Nog eens 20 procent van de vrouwen en 13 procent van de mannen gaf aan dat zij door het ontbreken van een (geschikte) partner het ouderschap hebben uitgesteld. Bijna een op de tien mannen en vrouwen die na hun dertigste een eerste kind kregen heeft daarvoor een tijd getwijfeld of hij of zij wel aan kinderen wilde beginnen. Eén op de tien vrouwen stelde het moederschap uit om eerst werkervaring op te doen of carrière te maken. Voor mannen was dit minder vaak een reden: 4 procent gaf de carrière aan als reden voor het uitgestelde ouderschap (grafiek 4).

4. Belangrijkste reden voor mannen en vrouwen om pas na hun 29e ouder te worden

In de generatie 1945–1949 was nog bijna drie kwart van de vaders bij de geboorte van hun eerste kind nog geen 30 jaar (grafiek 5). Van de generatie uit 1960–1964 waren nog maar iets meer dan vier op tien mannen voor hun 30^e vader. Het aandeel mannen dat na hun 40^e vader wordt, is licht toegenomen, van 3 procent in de generatie 1945–1949 tot 5 procent in het cohort 1960–1964. Bij volgende kinderen is 13 procent van de vaders uit deze generatie ouder dan 40 jaar. In het oudste cohort was dat 10 procent. Ook het aandeel vrouwen dat 30 jaar of ouder is als hun eerste kind geboren wordt is in de loop der generaties gestegen. In cohort 1945–1949 waren nog bijna negen op de tien vrouwen jonger dan 30 jaar bij de geboorte van het eerste kind. Voor de generatie 1960–1964 was dat nog maar twee derde van de vrouwen. Vooral het aandeel moeders van 30 tot 39 jaar nam toe.

5. Aandeel vaders naar leeftijd bij de geboorte van het eerste kind

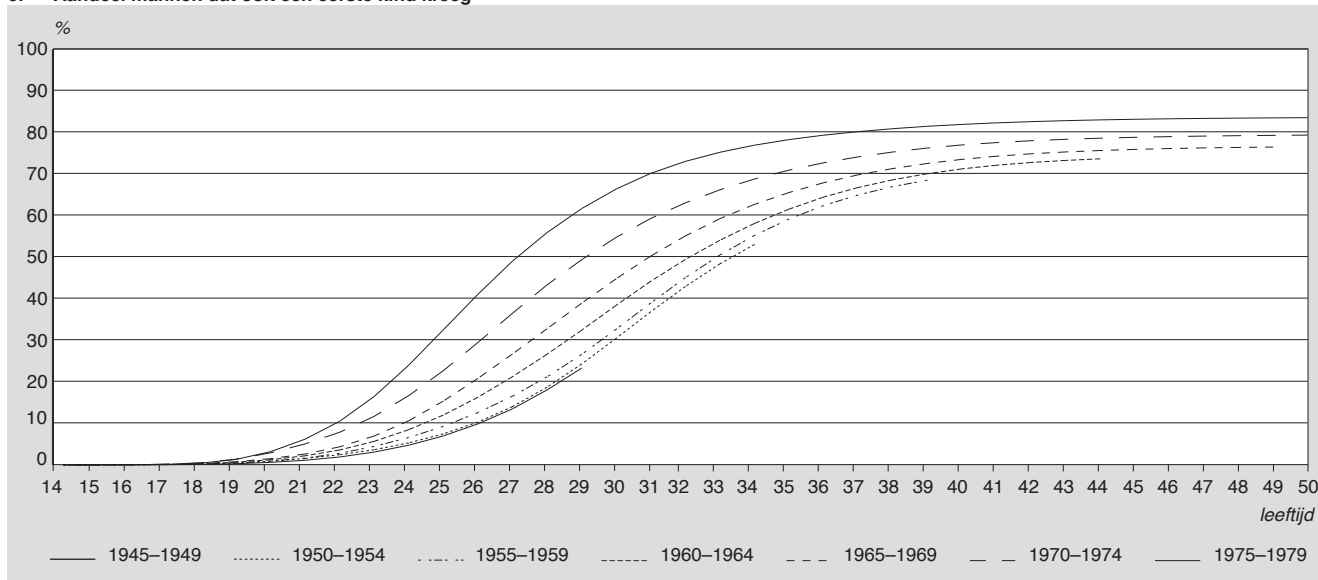
3.3 Leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscurves

Het uitstellen van het ouderschap leidt soms tot afstel, wat blijkt uit de toegenomen aandelen kinderloze mannen en vrouwen. Het leidt ook tot inhaalgedrag op hogere leeftijden. Dit laatste is alleen te bepalen voor cohorten waarvan de vruchtbaarheid als voltooid kan worden beschouwd. De tot op heden gerealiseerde vruchtbaarheid van de jongere cohorten kan echter goed vergeleken worden met oudere cohorten door cumulatieve leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscurves te maken. Deze curves laten zien welk aandeel van de mannen op een bepaalde leeftijd vader is geworden. Bij de voltooide cohorten kan dan ook het aandeel kinderloze mannen worden afgeleid. Van de generatie 1945–1949 is uiteindelijk bijna 84 procent van de mannen vader geworden en 16 procent kinderloos gebleven (grafiek 6). In de volgende cohorten komt de vruchtbaarheid steeds lager uit. Voor de mannen geboren na 1959 is de uiteindelijke vruchtbaarheid nog niet compleet. Bij het doortrekken van lijnen is te verwachten dat het aandeel vaders uit 1960–1964 iets lager zal uitkomen dan in de voorgaande generatie.

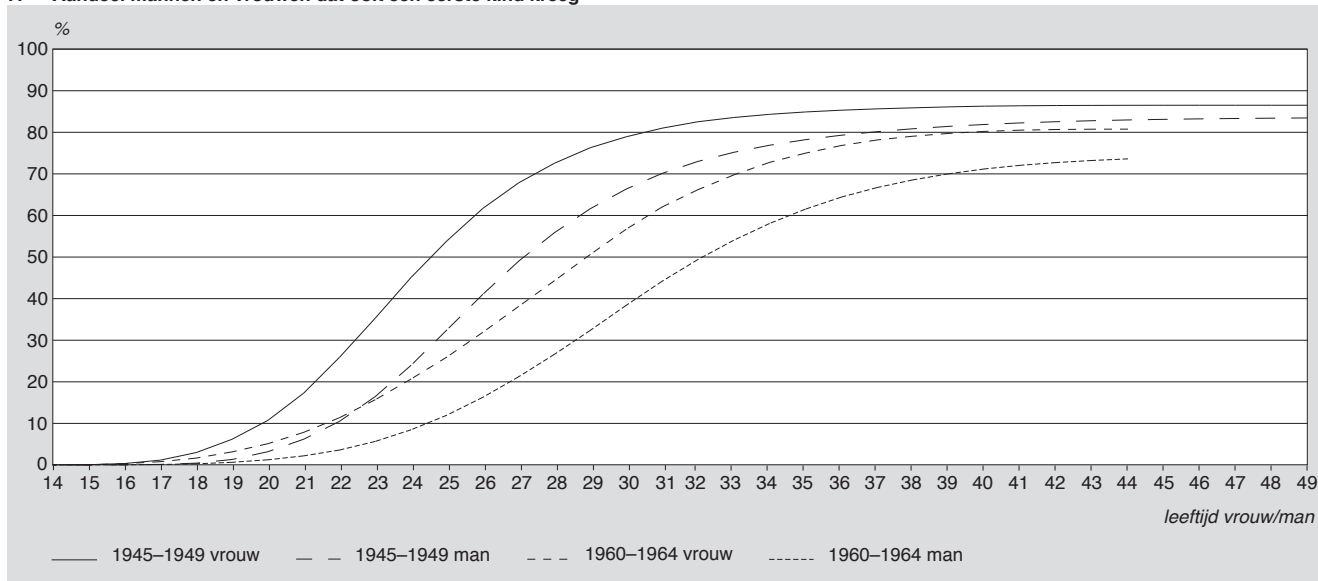
Het verloop van de curves toont ook duidelijk het uitstel van het vaderschap over de generaties. In de oudste generatie was de helft van de mannen op 27-jarige leeftijd vader, in de daaropvolgende generaties schoof deze leeftijd op naar 29 en 31 jaar. Vanaf generatie 1960–1964 vermindert het uitstel: de curve loopt dichterbij de voorgaande en de leeftijd waarop de helft vader is, is met één jaar opgeschoven. De jongere generaties stellen het vaderschap niet veel verder uit dan hun voorgangers. In de generatie 1965–1969 is er een inhaaleffect te zien: vanaf 34 jaar gaat de curve wat steiler verlopen en komt het uiteindelijke aandeel vaders dicht uit bij dat van de voorgaande generatie. Bij de veronderstelling dat minder uitstel ook minder afstel betekent, zal het uiteindelijke aandeel vaders in de jongere generaties net als in de generatie 1960–1964 iets boven de 70 procent uitkomen.

Uit de cumulatieve leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscurves van vrouwen blijkt hetzelfde patroon. Wel is er bij vooral de jongere generaties vrouwen een sterker inhaaleffect dan bij mannen op hogere leeftijden, waardoor het totaal aandeel moeders in de generaties vanaf 1960 niet meer is afge-

6. Aandeel mannen dat ooit een eerste kind kreeg

7. Aandeel mannen en vrouwen dat ooit een eerste kind kreeg

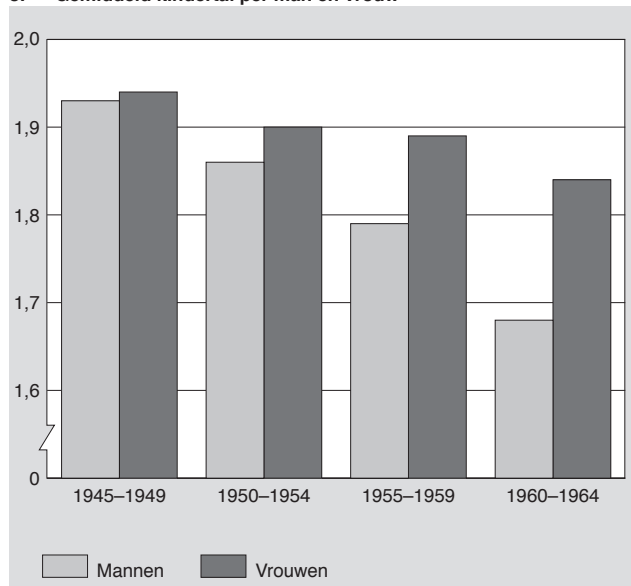
nomen (Van Agtmaal-Wobma en Van Huis, 2008). Dit verschil in inhaalgedrag is goed te zien in *grafiek 7*. De curve van vrouwen uit 1960–1964 verloopt veel steiler dan die van de mannen uit die generatie, terwijl het uiteindelijke aandeel moeders minder verschilt met dat onder vrouwen uit 1945–1949 dan dat de aandelen vaders tussen deze generaties verschillen.

3.4 Kindertal

Door het uitstel van ouderschap en de toename van kinderloosheid is het gemiddelde kindertal per man en vrouw in de loop van de generaties gedaald. De mannen uit cohort 1945–1949 kregen gemiddeld 1,93 kinderen, tegen 1,68 kinderen voor de mannen uit 1960–1964. In dit laatste cohort kan het kindertal nog iets stijgen, omdat de vruchtbaarheid voor deze generatie mannen waarschijnlijk nog niet helemaal is voltooid.

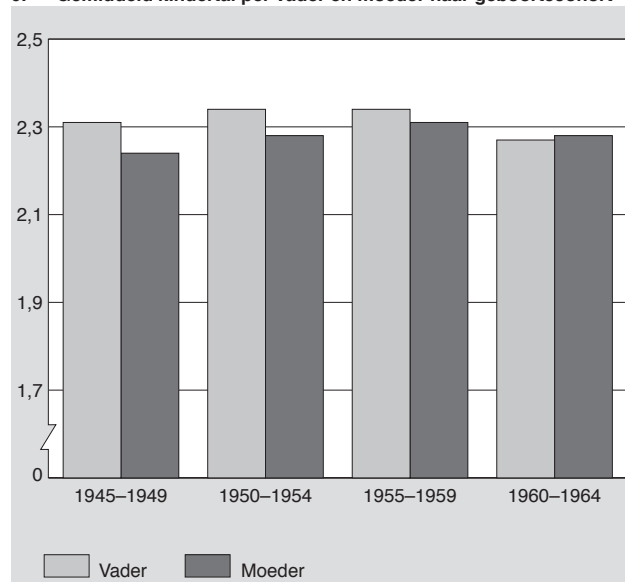
Ook bij vrouwen is het gemiddelde kindertal in de loop der generaties afgenomen, maar minder snel dan bij mannen. Het gemiddelde kindertal van mannen ligt voor alle generaties iets lager dan dat van vrouwen (*grafiek 8*). Omdat ieder kind een vader en een moeder heeft, zou een gelijk kindertal bij mannen en vrouwen te verwachten zijn. Verschillen kunnen onder meer ontstaan doordat mannen uit een bepaald cohort met vrouwen uit een jonger cohort kinderen krijgen.

8. Gemiddeld kindertal per man en vrouw

Als alleen naar het gemiddelde kindertal van vaders en moeders wordt gekeken, blijkt dat vaders meer kinderen krijgen dan moeders. De generatie 1960–1964 vormt hierop een uitzondering (*grafiek 9*). Het kindertal van vaders uit dit jongste cohort kan nog wat stijgen. Het gemiddelde kindertal van vaders ligt voor alle generaties rond de 2,3 kinderen. Een deel van de vaders heeft waarschijnlijk kinderen bij twee vrouwen. Uit onderzoek is bekend dat het hebben van kinderen van meer dan één partner bij zowel mannen als vrouwen voorkomt. Het gaat hierbij om ongeveer 3 tot 4 procent van de mannen of vrouwen (Beets, 2008).

9. Gemiddeld kindertal per vader en moeder naar geboortecohort

Vaders hebben een grotere kans op een tweede kind dan moeders. Deze pariteitsverhogingskans is voor alle generaties vaders hoger dan voor moeders. Ook zijn de aandelen mannen die een derde en een vierde kind krijgen hoger dan

Staat
Pariteitsverhogingskansen van mannen en vrouwen

Geboortecohort	Man	Vrouw	Verskil man-vrouw
<i>van één naar twee kinderen</i>			
1945–1949	0,854	0,834	0,020
1950–1954	0,852	0,836	0,017
1955–1959	0,852	0,841	0,011
1960–1964	0,830	0,833	-0,003
<i>van twee naar drie kinderen</i>			
1945–1949	0,349	0,324	0,025
1950–1954	0,384	0,356	0,028
1955–1959	0,397	0,387	0,009
1960–1964	0,373	0,375	-0,002
<i>van drie naar vier kinderen</i>			
1945–1949	0,307	0,284	0,023
1950–1954	0,300	0,293	0,007
1955–1959	0,291	0,287	0,005
1960–1964	0,281	0,277	0,004

voor vrouwen. Dit heeft te maken met het feit dat mannen gedurende een veel langere periode vruchtbaar zijn. Opnieuw vormt de generatie 1960–1964, van wie de vruchtbaarheid nog niet voltooid is, hier de uitzondering.

4. Conclusies

De ontwikkelingen in de cohortvruchtbaarheid van mannen kenmerken zich door uitstel van het ouderschap en een gedeeltelijke inhaal op hogere leeftijden. Beide ontwikkelingen leiden tot een lagere gerealiseerde vruchtbaarheid en een hoger aandeel kinderloze mannen. In grote lijnen zijn dit dezelfde ontwikkelingen die bij vrouwen zijn waargenomen. Er zijn echter verschillen in de omvang en het tempo waarin

deze veranderingen over de generaties hebben plaatsgevonden. Zo is het aandeel kinderloze mannen sterker gestegen dan het aandeel kinderloze vrouwen. Dit komt deels doordat het uitstel van ouderschap door de jongere generaties vrouwen op hogere leeftijd sterker is ingehaald dan door mannen. Hoewel meer mannen dan vrouwen kinderloos blijven, krijgen mannen die vader worden juist gemiddeld meer kinderen dan vrouwen die moeder worden. Het aandeel vaders dat een tweede kind krijgt is hoger dan het aandeel moeders.

Literatuur

Agtmaal-Wobma E. van, M. van Huis, 2008, De relatie tussen vruchtbaarheid en opleidingsniveau van de vrouw. *Bevolkingstrends* 56 (2), blz. 32–41.

Beets, G.C.N., 2008, Tweede leg in een tweede nest; onderzoek haalt stereotypen onderuit. *Demos*, bulletin over bevolking en samenleving 24 (6), blz. 4–5.

Garssen, J. en Nicolaas, 2006, Recente trends in de vruchtbaarheid van niet-westerse allochtone vrouwen. *Bevolkingstrends* 54 (1), blz. 15–31.

Graaf, A. de, S. Loozen, 2006, Wonen zonder partner. *Bevolkingstrends* 54 (2), blz. 28–32.

Graaf, A. de, 2008, Vruchtbaarheid in de twintigste eeuw. *Bevolkingstrends* 56 (1), blz. 14–22.

Huis, M. van, 2009, Ouder worden. In: Garssen J., A. de Graaf, J. Apperloo (red.) *Relatie en gezin aan het begin van de 21e eeuw*, CBS Den Haag, 2009, blz. 45–52.

Kravdal, Ø, and R. Rindfuss, 2008, Changing Relationships between Education and Fertility: A Study of Women and Men Born 1940 to 1964. *American Sociological Review*, 2008, Vol. 73, pp. 854–873.

Lappegård, T., M. Rønsen, and K. Skrede, 2008, Educational differences in childlessness and multipartnered fertility among men. Paper prepared for the European Population Conference (EPC), Barcelona July 9–12, 2008.

Office for National Statistics, 2009, Patterns of fatherhood in England and Wales, 1964–2007. *Population trends* (136), pp. 103–107.

Statistics Norway, 2008, Fertility is high and stable. Published 9 April 2008 at www.ssb.no.